

was, meer dan vier jaar lang letterlijk en figuurlijk buiten schot te blijven, in brede kringen van het volk en bij de meeste van zijn politieke leiders de verwachting wekte dat, mocht het ooit weer tot een grote oorlog komen, Nederlands neutraliteit opnieuw gerespecteerd zou worden. Een herhaling van de immense slachting die zich aan de fronten en speciaal bij de loopgravenstrijd aan het westelijk front voorgedaan had, leek overigens ondenkbaar. Wat men van de eerste wereldoorlog vernomen had en wat men er later van las of zag – in reportages, historische werken, romans, foto's, films –, wekte alles tezamen een diepe afschuw van oorlogsgeweld en een krachtige overtuiging dat, mochten ooit weer spanningen optreden, de mensheid een zo zinloos bloedige ontknoping zou weten te voorkomen. Hier weefden de jaren '14-'18 in het stramien van de volkspysche twee hoofddraden die eerst een-en-twintig jaar later volledig zouden afknappen.

Waar van de internationale politiek geen acute gevaren geducht werden, daar werd ook de neiging sterk, in het staatkundig leven weer de binnelandse aangelegenheden te laten prevaleren. Men was, aldus de liberale leider Dresselhuys in 1923, 'van ouds gewoon (geweest), het buitenlands gebeuren te bezien met het oog van belangstellend buitenstaander'.¹ Voor 1914 was de minister van buitenlandse zaken 'beschouwd als een figurant; een min of meer decoratieve opulstering van elk kabinet'.² 'Buitenlandse Zaken' was 'een vergeten departement geworden waarvan men hoogstens hoorde wanneer bij een kabinetswisseling de ene onbekendheid de andere verving'³ – na 1918 was wel iets veranderd, maar de groei van de belangstelling voor de wereldpolitiek ging gepaard met de groei van nieuwe illusies. Nederlands-Indië? Ja, dat rijke koloniale overzeese gebiedsdeel zou wel eens in gevaar kunnen geraken. Dan zou Engeland ons helpen. Maar hoe ver, hoe onwezenlijk, leken dergelijke mogelijkheden in de jaren '20 toen de grote mogendheden krachtens onderlinge afspraak hun bewapening op een laag peil stabiliseerden en toen vertrouwd werd dat de in 1919 opgerichte Volkenbond – de isolationistische Verenigde Staten en de Sowjet-Unie mochten er dan geen lid van zijn – de wereldvrede zou kunnen handhaven. Tot de Volkenbond trad Nederland begin 1920 toe en toen de tweede *Assemblée* van deze organisatie in september '21 besloot, het Permanente Hof voor Internationale Justitie in Den Haag, de stad van het Vredespaleis, te vestigen, leek dat in veler ogen te onderstrepen dat, wat ook andere naties mochten presteren, de

¹ H. C. Dresselhuys: 'Het buitenlands beleid' in *Officieel gedenboek 1923*, p. 184.

² D. Hans in *Gedenboek 1898-1923*, p. 118. ³ H. T. Colenbrander in *Nederland in de oorlogstijd*, p. 103.